

بررسی مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی برای نفوذ در مناطق آسیای غربی و مرکزی

*امیرحسین الهامی^۱، ابوالفضل کاوندی کاتب^۲، محمدصادق جلالی راد^۳

۱. استادیار گروه جغرافیا، محیط زیست و پدافند غیرعامل پژوهشکده امنیت داخلی پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس، تهران، ایران.
۲. دانش آموخته فوق دکترای جغرافیای سیاسی، پژوهشگر مستقل، تهران، ایران.
۳. دانش آموخته دکترای سیاست‌گذاری عمومی، پژوهشگر مستقل، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

چکیده

تاریخ دریافت: ۲۱ مهر ۱۴۰۲
تاریخ پذیرش: ۲۹ آذر ۱۴۰۳
تاریخ انتشار: ۲۰ آذر ۱۴۰۳

رژیم صهیونیستی با بهره‌گیری از ابزارهای متعدد و متنوع در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی، در تلاش است تا نفوذ گسترده‌ای در میان دولت‌ها و به‌ویژه مردم کسب کند. در این میان، یکی از مهمترین ابزارهای رژیم، بهره‌گیری از مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی است. پرسش اصلی مقاله آن است که رژیم صهیونیستی تا چه اندازه از ابزارها و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی برای گسترش نفوذ خود در منطقه استفاده می‌کند؟ مقاله حاضر از جنبه هدف، جزء پژوهش‌های کاربردی و از نظر روش، توصیفی - تحلیلی است. همچنین مبنای این مقاله بر نظریه کاستا برانلی است که با تأسی از واقع‌گرایی مکتب انگلیسی نفوذ، تکیه بر ساختارهای اجتماعی دارد. در ساختارهای اجتماعی هم‌مونی بین «نفوذگذار» و «تأثیرپذیر» ارائه می‌شود و قوانین همزیستی مورد بحث، مناقشه و مصالحه قرار می‌گیرد. یافته‌های پژوهش نشان داد، ارتباطات رژیم صهیونیستی با کشورهای منطقه در پنج طیف تقابل قوی، تقابل، میانه، تعامل و تعامل قوی است و راهبردهای فرهنگی و اجتماعی این رژیم در برابر کشورهای منطقه در چهار عامل: (۱) کاستن از فشار افکار عمومی منطقه؛ (۲) نفوذ در نهادهای فرهنگی کشورهای منطقه؛ (۳) برتری رسانه و (۴) نفوذ فرهنگی با ابزارهایی همچون سینما است. اما با وجود راهبردها و ابزارهای متعدد و متنوع، هرچند به ظاهر روابط با برخی دولت‌های منطقه توسعه یافته، اما به دلیل مقاومت مردم منطقه، رژیم نتوانسته در ابعاد فرهنگی و اجتماعی در غرب آسیا و آسیای مرکزی حرفی برای گفتن داشته باشد.

کلیدواژه‌ها:

رژیم صهیونیستی، مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی، ساختارهای اجتماعی، غرب آسیا و آسیای مرکزی.

* نویسنده مسئول:

دکتر امیرحسین الهامی

نشانی:

استادیار گروه جغرافیا، محیط زیست و پدافند غیرعامل پژوهشکده امنیت داخلی پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس، تهران، ایران.
پست الکترونیک:
amelhami@yahoo.com

استناد به این مقاله:

الهامی، امیرحسین و جلالی راد، محمدصادق و کاوندی کاتب، ابوالفضل. (۱۴۰۳). بررسی مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی برای نفوذ در منطقه. مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، ۶(۳)، ۲۵-۶۰.

۱. بیان مسئله

رژیم صهیونیستی همواره اقدامات دامنه‌دار و پرمعنایی را در منطقه دنبال می‌کند و به زعم بسیاری، جزء کشورهای کلیدی در معماری سیاست جهانی است (Hitchcock and Others, 2016). بسیاری از کشورهای منطقه و جهان با بیم فراوان و حفظ ملاحظات ویژه روابط پیدا و گاه پنهانی را با این رژیم دنبال می‌کنند. با آنکه ردپای رژیم در بسیاری از تحولات ناخوشایند منطقه دیده می‌شود، اما صهیونیست‌ها با رد و انکارهای فراوان و گاه جوسازی و سکوت، برخوردهای متناقض، چندوجهی و پیچیده‌ای را از خود نشان می‌دهند. نقش رژیم در کنترل، هدایت رسانه‌های بین‌المللی، حمایت‌های مادی و معنوی از اندیشکده‌ها، بنگاه‌ها و خبرگزاری‌های رسانه‌ای، لابی‌های قدرتمند جهانی و منطقه‌ای و... نیز بر کسی پوشیده نیست. با این حال رژیم صهیونیستی در انزوای ژئوپلیتیکی شدیدی حداقل در منطقه به سر می‌برد و ماهیت تحمیلی و مصنوعی آن در نقشه جغرافیای سیاسی منطقه نتوانسته این رژیم را به جغرافیای فرهنگی تحمیل کند.

یکی از ابزارهای مهم در زمینه نفوذ و عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای منطقه، مسائل فرهنگی و اجتماعی است. تنوع بالا در سیاست‌ها و ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی کشورهای منطقه و ایجاد نفوذ در آن‌ها، به‌ویژه از سوی رژیم صهیونیستی، مستلزم داشتن راهبردها و سیاست‌های خاص خود است. عوامل فرهنگی و اجتماعی یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های قدرت رژیم صهیونیستی به‌ویژه برای نفوذ در کشورهای منطقه است (Zama-ni Farahani, 1397 and Rezaie, 1400). سیاست‌هایی چون گردشگری، وجود اقلیت‌های یهودی، تشویق قوم‌گرایی با هدف ایجاد ناامنی و...، برخی از اهداف رژیم در آسیای غربی و مرکزی است. رژیم صهیونیستی با اطلاع کامل از موقعیت ژئوپلیتیک ایران، اقدام به تعریفی گسترده از مناطق نفوذ ژئوپلیتیکی کرده و تلاش دارد تا با استفاده از ابزارهای مختلف در مناطق ژئوپلیتیکی پیرامون ایران، نفوذ خود را گسترده کند. رژیم صهیونیستی ایران را بزرگترین تهدید امنیتی خود می‌داند، لذا منطقه از نظر این رژیم وسعت می‌یابد و شامل کشورهای غرب آسیا، آسیای مرکزی و قفقاز که به واقع همسایگان ایران هستند نیز می‌شود.

در همین راستا، رژیم صهیونیستی متغییر مستقل و کشورهای غرب آسیا و آسیای مرکزی متغییر تابع در این پژوهش هستند و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی، قلمرو موضوعی پژوهش را تشکیل می‌دهند. قلمرو زمانی پژوهش نیز سال‌های ۲۰۱۰ که همزمان با تحولات ناشی از

بیداری اسلامی است و تا سال ۲۰۲۲ میلادی به مدت ۱۳ سال را در برمی گیرد. مقاله حاضر به سبب ماهیت اکتشافی که دارد، فاقد فرضیه می باشد؛ لذا به طرح پرسش بسنده می شود. پرسش اصلی مقاله آن است که رژیم صهیونیستی تا چه اندازه از ابزارها و مؤلفه های فرهنگی و اجتماعی برای گسترش نفوذ خود در منطقه استفاده می کند؟ نوآوری مقاله، پرداختن به ابعاد فرهنگی و اجتماعی در مورد تک تک کشورهای غرب آسیا و آسیای مرکزی با رژیم صهیونیستی است. ابعادی که مورد توجه رژیم بوده و کمتر در پژوهش ها بدان پرداخته شده است. این مهم با مطالعه نشانه ها، روندها و راهبردهای رژیم صهیونیستی برای اعمال نفوذ در کشورهای منطقه کشف و تبیین خواهد شد.

۲. پیشینه پژوهش

سیاست ها و استراتژی های فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی در منطقه را کمتر می توان در پژوهش ها مشاهده نمود. زمانی فراهانی (۱۳۹۷)، در پایان نامه خود با عنوان «تحلیل وزن ژئوپلیتیکی اسرائیل در منطقه غرب آسیا»، یکی از مهم ترین شاخص های قدرت رژیم صهیونیستی را در عوامل فرهنگی می بیند. رضایی (۱۴۰۰)، در رساله «بررسی راهبرد امنیت ملی اسرائیل در خاور میانه (۲۰۱۰-۲۰۱۸)»، بر عناصر فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی مانند مسائل هویتی، قومی و نژادی تأکید بیشتری می کند. در پژوهش های مسعود اخوان کاظمی (۱۳۹۶) و شاهملکی (۱۳۹۵) نیز بر جنبه های نفوذ فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی در منطقه تأکید شده، اما به آن پرداخته نشده است. سعادتقلی پور (۱۳۹۲)، در رساله دکتری خود با عنوان «نفوذ اسرائیل در منطقه قفقاز جنوبی و پیامدهای آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، توضیح می دهد که رژیم توانسته در ساختارها و نهادهای فرهنگی، رسانه ها و نهادهای علمی این کشورها نفوذ کند. محمدباقر خرمشاد و عبدالله سهرابی (۱۳۹۹)، در مقاله «عوامل موثر در شکل گیری سیاست خارجی - امنیتی اسرائیل در مجموعه امنیتی خاور میانه»، نتیجه می گیرند، رژیم در منطقه دارای اهدافی چون به دست آوردن مشروعیت، کاستن از فشار افکار عمومی، تضعیف جریان محور مقاومت و روی کار آوردن حکومت های طرفدار غرب است.

کامپو و آلوارز^۱ (۲۰۱۴) در پژوهش «آیا تبلیغات گردشگری می تواند بر تصویر منفی یک کشور تأثیر بگذارد؟ مطالعه تجربی بر روی تصویر اسرائیل» بر این یافته ها تأیید می کنند که گردشگری نه

1. Campo & Alvarez

تنها بر تصویر مقصد، بلکه بر تصویر کشور نیز تأثیر می‌گذارند. خان و شهزاد^۲ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «پیمان ابراهیم: اسرائیل در حال تغییر اندازه حوزه‌های نفوذ است» معتقدند اسرائیل می‌تواند روابط دیپلماتیک خود را با جهان عرب در ازای به اشتراک گذاشتن پیشرفت‌های صنعتی و فناوری عادی نماید. به هر روی، همه مطالعات انجام شده به صورت موردی بودند. این در حالی است که عملکرد و نفوذ رژیم صهیونیستی در منطقه آسیای مرکزی و غرب آسیا می‌تواند یک استراتژی کلان، اما با تاکتیک‌ها و ابزارهای متفاوت، بسته به کشورها و مناطق مختلف باشد.

۳. روش تحقیق

پژوهش از جنبه هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های کتابخانه‌ای از روش تحلیل محتوا استفاده شد.

۴. مبانی نظری

ابعاد فرهنگی و اجتماعی، از مهمترین سرچشمه‌های قدرت ملی است (Hua Liao and Others, 2015: 1673). این ابعاد، مجموعه‌ای از شاخص‌های کمی و کیفی چون تولید فیلم، مطالعه، مدال المپیک، خبرگزاری‌های جهانی، کاربران اینترنتی، دانشجویان بین‌المللی، جمعیت، گردشگری و... را در برمی‌گیرد. ابعاد فرهنگی و اجتماعی، در نظریه‌های نفوذ نیز مورد توجه است و در روابط بین‌الملل و ژئوپلیتیک، برتری و تأثیرگذاری یک ملت یا قدرت بر دیگران است (Etzioni, 2015: 119-122). حوزه نفوذ^۳، منطقه‌ای معین است که در آن یک قدرت خارجی اعمال نفوذ می‌کند و آزادی و استقلال عمل نهادهای سیاسی در آن منطقه را محدود می‌کند (Buranelli, 2018: 378-403). حوزه‌های نفوذ به دلیل رشد منافع ملی و شرایط پویای ژئوپلیتیکی سیال هستند و باعث رقابت دائمی بین کشورهای هژمون می‌شوند (Živec, 2018). همچنین ابزاری در کشورداری و دیپلماسی هستند که برای بازدارندگی و مقابله با دشمنان احتمالی و به منظور اقدامات کوتاه‌مدت برای دوری از جنگ طراحی شده‌اند (Chas and freeman, 2022).

مبنای این مقاله بر نظریه کاستا برانلی^۴ است که با تأسی از واقع‌گرایی مکتب انگلیسی نفوذ، تکیه بر ساختارهای اجتماعی دارد. در این ساختارها کشورهای قدرتمند به عنوان عناصر

2. Khan and Shahzad
3. Spheres of Influence
4. Coŝta Buranelli

تأثیرگذار و کشورهای ضعیف به عنوان عناصر تأثیر پذیر هر دو درگیر مسائلی هستند که در نهایت شخصیت منطقه را شکل داده و نفوذ را به آرامی پیش می‌برد. در دیدگاه برانلی، کشورها به جای رقابت و مبارزه، برای به حداکثر رساندن قدرت خود، به دنبال حفظ درجه خاصی از همزیستی مسالمت‌آمیز با یکدیگر هستند و با تکیه بر هنجارهای مورد توافق مانند احترام به حاکمیت یکدیگر، منافع و ارزش‌های مشترک، قوانین و نهادهای مشترک، قواعد حقوق بین‌الملل و پروتکل‌های دیپلماتیک و... بر نفوذ خود می‌افزایند (Costa Buranelli, 2018: 378-403).

رژیم صهیونیستی، به ویژه پس از بیداری اسلامی در کشورهای عربی و ناآرامی‌های ناشی از ظهور داعش، به دنبال الغای نوعی از همزیستی مسالمت‌آمیز و دستیابی به امنیت جمعی در راستای ایجاد مشروعیت در منطقه برای خود بود. این مهم در چارچوب عادی‌سازی روابط رژیم با برخی کشورهای عربی منطقه و نیز هم‌کنشی‌های این رژیم با برخی کشورهای همسایه شمالی جمهوری اسلامی ایران قابل مشاهده بود.

اشتراکات در شاخص‌های فرهنگی رژیم صهیونیستی با کشورهای آسیای غربی و مرکزی بسیار محدود است. بیشتر این شاخص‌ها نیز به صورت موردی هستند. لذا ناگزیر شاخص‌بندی عوامل فرهنگی صورت نگرفت. با این حال دو دسته مهم تعداد اقلیت‌های یهودی در کشورهای غرب آسیا و آسیای مرکزی و موضوع گردشگری بیش از دیگر موارد مورد بررسی قرار گرفته شد.

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. یهودیان و پراکنش آنان در کشورهای منطقه

برآوردهای متفاوتی از جمعیت یهودیان ارائه شده که یکی از مهم‌ترین منابع، بانک اطلاعات یهودی برمن^۵ است. طبق گزارش ۲۰۱۹، یهودیان جهان بالغ بر ۷/۱۴ میلیون نفر و یهودیان ساکن در کشورهای غرب آسیا و آسیای مرکزی، ۴۲۱۹۳ نفر برآورد شده است. این تعداد، تنها ۰/۳٪ از کل جمعیت یهودیان جهان است که در ۲۰ کشور منطقه زندگی می‌کنند. بنابراین جمعیت یهودیان منطقه چشمگیر نیست. بیشترین آنان در ترکیه، ایران و آذربایجان زندگی می‌کنند (جدول ۱).

مهاجرت یهودیان جهان به اراضی اشغالی، پس از سال ۱۹۴۸ میلادی آغاز شد. طی سال‌های

5. Berman Jewish DataBank

۲۰۱۷ و ۲۰۱۸، ۳/۹ و ۴/۵ درصد از مهاجران از کشورهای غرب آسیا و آسیای مرکزی بودند. از ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲، سالانه بین ۱۶ تا ۳۵ هزار یهودی از سراسر جهان به اراضی اشغالی مهاجرت کرده‌اند (Jewish Virtual Library, 2022). سهم کشورهای منطقه از این تعداد ناچیز است. البته رژیم در جذب مهاجران یهودی از کشورهای منطقه محتاط عمل می‌کند. بیشترین یهودیان مهاجر غرب آسیا از کشورهای ترکیه، ازبکستان و گرجستان بوده‌اند (جدول ۲). با توجه به کمبودهای جمعیتی و زادوولد بالاتر فلسطینی‌ها، تشویق یهودیان برای مهاجرت به اراضی اشغالی، یکی از راهبردهای مهم رژیم است (Moghavemi and Javadani Moghadam, 2022: 121).

جدول ۱. برآورد جمعیت یهودیان کشورهای غرب آسیا و آسیای مرکزی و مهاجرت آنان به رژیم صهیونیستی

جمعیت یهودیان کشورهای غرب و مرکز آسیا در سال ۲۰۱۹		تعداد مهاجران یهودی از کشورهای آسیای غربی و مرکزی به رژیم صهیونیستی طی سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸	
ش	نام کشور	تعداد	ش
۱	ترکیه	۱۴۸۰۰	۳۶۹
۲	ایران	۸۳۰۰	۱۳۱
۳	آذربایجان	۷۵۰۰	۱۳۱
۴	ازبکستان	۳۰۰۰	۲۰۸
۵	قزاقستان	۲۶۰۰	۱۳۱
۶	عربستان	۲۰۰۰	---
۷	گرجستان	۱۵۰۰	۲۰۵
۸	پاکستان ^۶	۷۴۵	---
۹	امارات	۵۰۰	---
۱۰	قرقیزستان	۴۰۰	۲۱
۱۱	عراق	۳۰۰	۱
۱۲	ترکمنستان	۲۰۰	۲۴
۱۳	سوریه	۱۰۰	---
۱۴	ارمنستان	۱۰۰	۴۸

6. <https://tribune.com.pk/story/1366268/man-interfaith-parents-wins-right-religion-choice/>

جمعیت یهودیان کشورهای غرب و مرکز آسیا در سال ۲۰۱۹		تعداد مهاجران یهودی از کشورهای آسیای غربی و مرکزی به رژیم صهیونیستی طی سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸	
ش	نام کشور	تعداد	ش
۱۵	تاجیکستان	۳۸	۷
۱۶	سایر	۱۱۰	---
	منطقه	۴۲۱۹۳	۱۰۳۰
	جهان	۱۴۷۰۷۴۰۰	۲۶۳۳۳
	نسبت منطقه به کل جهان	۰/۳٪	۳/۹٪
			۲۰۱۸
			۶

			۱۲۷۶
			۲۸۱۱۳
			٪۴/۵

منبع: (Berman Jewish DataBank, 2019).

جدول ۲. اطلاعات جمعیتی رژیم صهیونیستی در سال ۲۰۲۲ میلادی

کل جمعیت	۸,۹۱۴,۸۸۵
نرخ رشد جمعیت	۱,۴۴٪
تولد	۱۷,۴۱ در هزار
مرگ	۵,۵ در هزار
نرخ خالص مهاجرت	۲,۲ در هزار
درصد کل یهودیان	۷۴٪
یهودی متولد رژیم صهیونیستی	۷۸,۷٪
یهودی متولد اروپا، آمریکا و اقیانوسیه	۱۴,۸٪
یهودی متولد آفریقا	۴,۲٪
یهودی متولد آسیا	۲,۳٪
درصد کل عرب‌ها	۲۱,۱٪
سایر	۴,۹٪

منبع: (https://www.migrationpolicy.org/, 2022).

رژیم صهیونیستی برای تعداد کم یهودیان کشورهای منطقه همچون قزاقستان و آذربایجان هزینه زیادی می‌کند. برای نمونه، در سال ۲۰۲۱، صهیونیست‌ها به آخرین یهودی مقیم افغانستان، اقامت دادند (france24, 2021). تشکیل انجمن‌های یهودی در کشورهای جهان، با توجه به نقش اقلیتی، یک فرهنگ اجتماعی محسوب می‌شود. در فوریه ۲۰۲۱، یهودیان شش کشور عربی حاشیه خلیج فارس، با توجه به جمعیت محدود، یک انجمن واحد تأسیس کرده‌اند (voanews.www, 2021). رژیم، اقلیت‌های یهودی منطقه را رشد می‌دهد؛ چنانکه این اقلیت‌ها یک سطح بالاتر از بقیه جوامع خود هستند. جمعیت یهودیان، بهانه‌ای برای حضور، توسعه و نقش آفرینی رژیم صهیونیستی در جهان و منطقه است. پیگیری مسئله آینده اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی یهودیان جهان، به مشروعیت‌پذیری آن کمک می‌کند. به هر روی اقلیت‌های یهودی در کشورهای منطقه زیاد نیستند؛ اما همین اقلیت کم تأثیرگذارند و سازمان‌یافتگی آن‌ها اهمیت دارد. هرچند از این سازماندهی و اهمیت نسبت به گذشته، کاسته شده است.

۵-۲. گذرنامه و رواید

یک معیار قوی برای رتبه‌بندی گذرنامه‌های بین‌المللی، سفر شهروندان بدون نیاز به رواید به کشورهای مختلف است. در سال ۲۰۲۲، رتبه گذرنامه رژیم صهیونیستی در جهان ۱۷ بود. در همین سال، رژیم با ۱۰۰ کشور جهان لغو رواید داشت که از آن تعداد، ۷ کشور از آسیای غربی و مرکزی بودند. چهار کشور منطقه نیز با صهیونیست‌ها توافق بر سر رواید فرودگاهی داشتند. کشورهای عربستان، پاکستان، افغانستان و کویت، هیچ‌گونه تبادل رواید با رژیم نداشتند. در ایران، یمن، سوریه، عراق، لبنان و کویت، ورود هر شهروندی که گذرنامه صهیونیستی داشته و یا سوابق سفر به اراضی اشغالی در گذرنامه او ثبت شده، ممنوع است. هم‌زمان همه شهروندان این کشورها از سفر به خاک رژیم صهیونیستی برحذر داشته شده‌اند (Tucker and Roberts, 2008). رژیم، محدودیت‌های بسیاری را برای برخی شهروندان کشورهای منطقه اعمال می‌کند. چنانکه همه شهروندانی که گذرنامه صهیونیستی دارند، حق سفر به خاک لبنان را ندارند و یا نهادهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... این کشور نباید در لبنان فعالیت داشته باشند (timaticweb.com, 2016).

در زمینه مناسبات فرهنگی و گردشگری طی دهه گذشته، تا حدی بهبودی حاصل شده و قراردادهای متعددی میان برخی از کشورهای منطقه با رژیم صهیونیستی امضا شده است. در سال ۲۰۱۸، براساس قرارداد با ازبکستان، شهروندان صهیونیستی اجازه یافتند که بدون ویزا برای ۳۰ روز

به ازبکستان سفر کنند (The Jerusalem Post, 28/04/2022). در چارچوب قرارداد سال ۲۰۲۲، ازبکستان می‌تواند با فعالیت در بازارهای رژیم‌صهیونیستی تعداد گردشگران بیشتری را برای سفر به ازبکستان جذب کند (uzdaily.uz, 2022/05/18). در سال ۲۰۱۳، گردشگران صهیونیستی اجازه یافتند بدون ویزا برای ۹۰ روز در خاک گرجستان بمانند که در سال ۲۰۲۲، این میزان به یک سال افزایش یافت. گردشگری، یکی از مهمترین منابع تأمین درآمد گرجستان است و برآورد می‌شود سالانه ۱۰۰ هزار صهیونیست برای گردش به گرجستان سفر کنند (agenda.ge, 2017/01/10).

از سال ۲۰۱۰، صهیونیست‌ها بدون نیاز به رواید می‌توانند ۳۰ روز در آذربایجان باشند (ves-ti.az, 2012). قطر نیز از سال ۲۰۲۰، با اهداف گردشگری و ورزش، به دنبال تسهیل سفر شهروندان صهیونیستی به خاک خود است. البته صهیونیست‌ها توانستند برای تماشای مسابقات فوتبال جام جهانی ۲۰۲۲ به قطر سفر کنند (radiofarda, 14/05/2022). تا پیش از سال ۲۰۲۰، صهیونیست‌ها به جز پروازهای ترانزیتی حق ورود به خاک امارات را نداشتند. هیچ یک از شرکت‌های هواپیمایی صهیونیستی حق پرواز در حریم هوایی امارات یا استفاده از خاک این کشور برای فرود را نداشت. با امضای قرارداد ابراهیم، این محدودیت‌های تجاری و گردشگری از میان رفت (gov.uk, 2020). در ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۰ نیز قرارداد مشابهی با بحرین امضا شد و طی آن شهروندان صهیونیستی اجازه یافتند با رواید الکترونیک، به این کشور سفر کنند (com, 2022.henleyglobal.www).

جدول ۳. وضعیت رواید رژیم‌صهیونیستی با کشورهای منطقه غرب و مرکز آسیا در سال ۲۰۲۲

وضعیت رواید	تعداد کشورهای جهان	تعداد کشورهای غرب و مرکز آسیا
رواید فرودگاهی	۴۵	۴ (آذربایجان، ارمنستان، تاجیکستان و اردن)
عدم پذیرش و هرگونه رفت‌وآمد و نپذیرفتن گذرنامه‌های دارای مهر رژیم‌صهیونیستی	۶	۵ (ایران، سوریه، لبنان، عراق و یمن)
عدم پذیرش و هرگونه رفت‌وآمد	۵	۴ (عربستان، پاکستان، افغانستان، کویت)
سفر بدون نیاز به رواید	۱۰۰	۷ (ترکیه، گرجستان، امارات قزاقستان، قرقیزستان، ازبکستان و فلسطین)
اخذ رواید الکترونیک	۷	۲ (عمان و بحرین)
ویزای ورزشی	۶	۱ (قطر)
نیاز به اخذ رواید	۳۹	۱ (ترکمنستان)

منبع: (www.henleyglobal.com و www.passportindex.org)

۵-۳. گردشگری

رژیم صهیونیستی گردشگری را دروازه ورود به کشورهای آسیای غربی و مرکزی می‌داند. کشورهای منطقه نیز بیشتر با نگاهی اقتصادی، می‌کوشند تا سهمی از اقتصاد گردشگری را از آن خود کنند. با وجود نامنی‌های ناشی از ظهور داعش نیز اقتصاد رژیم رشد یافت (Mahkouii and others, 2020: 131-160) و گردشگری یک بخش مهم از این رشد بود. طبق اعلام وزارت گردشگری رژیم صهیونیستی^۷، از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰، سالانه بین ۲/۵ تا ۵ میلیون گردشگر خارجی وارد سرزمین‌های اشغالی شده‌اند. در سال ۲۰۱۵، از دومیلیون و ششصد هزار گردشگر خارجی، سهم مجموع کشورهای منطقه کمتر از ۳ درصد بود و ترکیه، اردن، گرجستان، قزاقستان و ازبکستان، بیشترین گردشگر را در سرزمین‌های اشغالی داشتند. آمار گردشگران ورودی از دیگر کشورهای منطقه به سرزمین‌های اشغالی نمی‌تواند سالانه بیشتر از هزار نفر باشد. این روند در سال‌های ۲۰۱۶، ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ ادامه داشت. آمار گردشگران آذربایجان و امارات نیز از سال ۲۰۲۰، به این فهرست افزوده شد. آنچه خودنمایی می‌کند، تعداد بیشتر گردشگران صهیونیستی در کشورهای غرب و مرکز آسیا، نسبت به تعداد گردشگران کشورهای منطقه در سرزمین‌های اشغالی است.

جدول ۴، تعداد گردشگران بازدید کننده از رژیم صهیونیستی

نام کشور	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۲۰
آذربایجان	---	---	---	---	۷۰۰
اردن	۱۹۹۷۵	۱۸۱۳۸	۱۴۳۰۰	۱۵۹۰۰	۳۱۰۰
ازبکستان	۳۳۷۲	۳۵۸۶	۳۸۰۰	۳۶۰۰	۸۰۰
امارات	---	---	---	---	۱۲۰۰
ترکیه	۲۳۹۱۸	۳۱۸۶۴	۳۷۱۰۰	۳۷۳۰۰	۷۳۰۰
قزاقستان	۷۰۸۱	۶۶۲۶	۱۶۶۰۰	۵۶۰۰	۹۰۰
گرجستان	۹۲۷۴	۱۳۹۲۰	۱۲۰۰۰	۹۸۰۰	۱۹۰۰
مجموع منطقه	۶۳۶۲۰	۷۴۱۳۴	۸۳۸۰۰	۷۲۲۰۰	۱۵۹۰۰
کل گردشگران خارجی	۲۶۳۱۹۷۴	۲۸۹۷۹۶۹	۳۸۶۱۹۰۰	۴۱۲۸۲۷۰	۴۹۰۴۶۰۰
نسبت منطقه به جهان	۲/۴	۲/۶	۲/۲	۱/۷	۰/۳

منبع: (www.cbs.gov.il) سایت رسمی وزارت گردشگری رژیم صهیونیستی

7. www.cbs.gov.il.

ترکیه بیشترین مراودات گردشگری را با رژیم صهیونیستی دارد و از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۱، سالانه میزبان ۲۴۰ هزار گردشگر صهیونیستی بوده است. این تعداد، درصد بسیار پایینی از مجموع گردشگران خارجی در ترکیه هستند. کشورهای قفقاز، پس از ترکیه، بیشترین گردشگران صهیونیستی را در خود دارند. این آمار در میان سه کشور منطقه به یک نسبت نیست. روابط گرجستان و رژیم صهیونیستی از سال ۲۰۱۰ و با امضای یک قرارداد همکاری در زمینه گردشگری و تسهیل حمل و نقل هوایی وارد مرحله تازه‌ای شد (The Jerusalem Post, 2010). بیشترین درصد از گردشگران خارجی در غرب آسیا، متعلق به گرجستان است. به این معنا که در سال ۲۰۲۱، ۳۵/۵٪ گردشگران خارجی در گرجستان از رژیم صهیونیستی بودند. با لغو روادید میان گرجستان و رژیم صهیونیستی در سال ۲۰۱۳، این مناسبات بیشتر شد.

گردشگران صهیونیستی در آذربایجان، با یک روند صعودی از ۶۰۰۰ هزار نفر در سال ۲۰۱۰، به بیشترین میزان آن یعنی ۴۷ هزار نفر در سال ۲۰۱۹ رسید. طی ماه‌های ژانویه تا اکتبر ۲۰۲۲ نیز ۲۰۸۰۰ نفر صهیونیست به آذربایجان سفر کرده‌اند.^۸ مجموع گردشگران صهیونیستی در آذربایجان به دو درصد از کل گردشگران خارجی نمی‌رسد. گردشگران آذربایجانی در رژیم صهیونیستی نیز در مجموع سالانه هزار نفر نمی‌شوند. مناسبات گردشگری با آذربایجان در سایه توسعه روابط سیاسی و نظامی بوده و قراردادهای همکاری متعددی در این زمینه امضا شده است (azernews.az, 2017). در سال ۲۰۲۱، آذربایجان دفتر توسعه گردشگری خود را در شهر تل‌آویو و با هدف جذب گردشگران صهیونیست افتتاح کرد (economy.gov.az, 2021). گردشگران صهیونیستی در ارمنستان نیز در سال ۲۰۱۸، ۶۳۰۰ نفر و در سال ۲۰۱۹، هفت هزار نفر بودند. این میزان کمتر از ۴/۰٪ از کل گردشگران خارجی این کشور است.

از سال ۲۰۱۴، سالانه بین دو تا ده هزار گردشگر صهیونیستی از ازبکستان دیدن کرده‌اند. این آمارها در مقایسه با مجموع گردشگران خارجی ازبکستان بسیار پایین و حداکثر ۴/۰٪ از گردشگران را تشکیل می‌دهد. با این حال در سال ۲۰۲۲، توافقاتی در زمینه توسعه گردشگری صورت گرفت (azernews.az, 2022). صهیونیست‌ها سالانه گردشگران بسیار کمی در

8. <https://abc.az/mobile/view.php?id=108677&lng=en>

قزاقستان دارند. این وضعیت در قرقیزستان نیز صادق است. قرقیزستان در بهترین حالت، میزبان ۴۷۰۰ گردشگر صهیونیست بوده که در سال ۲۰۱۸، از این کشور بازدید کرده‌اند. همچنین صهیونیست‌ها، طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۱، ۰٫۷٪ از گردشگران خارجی در قرقیزستان را به خود اختصاص داده‌اند (www.stat.kg). با وجود تلاش کشورهای آسیای مرکزی برای جذب گردشگران صهیونیستی و لغو روادید و نیز عقد قراردادهای همکاری به‌ویژه در زمینه گردشگری، شهروندان صهیونیستی کمتر علاقه‌مند به حضور در این کشورها هستند. در این مورد اطلاعات اندکی هم از کشورهای تاجیکستان و ترکمنستان وجود دارد.

مرکز ملی آمار و اطلاعات کشور عمان^۹، اطلاعاتی درباره گردشگران صهیونیستی ارائه نداده است. اما طبق آمار انجمن آژانس‌های گردشگری و مسافرتی اردن، از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹، سالانه بین ۱۱۰ تا ۱۶۰ هزار گردشگر صهیونیست از اردن بازدید کرده‌اند. این تعداد، ۳ درصد از مجموع گردشگران خارجی در این کشور است. اردن تنها همسایه رژیم صهیونیستی است که بیشترین گردشگر از سرزمین‌های اشغالی را می‌پذیرد.

قطر، تا پیش از جام جهانی فوتبال در سال ۲۰۲۲، روابط گردشگری با صهیونیست‌ها نداشت. اما در ماه‌های نوامبر و دسامبر ۲۰۲۲، تعدادی از طرفداران صهیونیست برای تماشای بازی‌های فوتبال راهی قطر شدند (com, 10/11/2022.fifa.www). این سفر، بازتاب گسترده‌ای در محافل رسانه‌ای داشت. مقامات صهیونیستی از سال ۲۰۲۰، بارها اعلام کرده‌اند که شهروندانشان می‌توانند برای سفرهای مذهبی و تجاری به عربستان سفر کنند. در ۲۰۱۹، وزارت خارجه رژیم صهیونیستی اعلام داشت که در سال ۲۰۲۰، یک هیئت یهودی برای اولین بار از عربستان دیدار خواهد کرد (Bard, 2021: 1). رویترز، اعلام کرد، شهروندان صهیونیستی می‌توانند پس از صدور مجوز از سوی سعودی‌ها به عربستان سفر کنند (Re-uters, 26/01/2020). وزیر همکاری منطقه‌ای رژیم صهیونیستی نیز در چارچوب گسترش همکاری‌های اقتصادی، از عربستان خواست تا پروازهای مستقیم از تل‌آویو را برای زائران مسلمان و برای ادای مناسک حج بپذیرد (Aljazeera, 07/07/2022). البته گاه اخباری از سفر برخی تجار صهیونیستی به عربستان منتشر شده (www.en.globes.co.il)، اما خبرگزاری‌های عربستانی اظهار نظری نکرده‌اند.

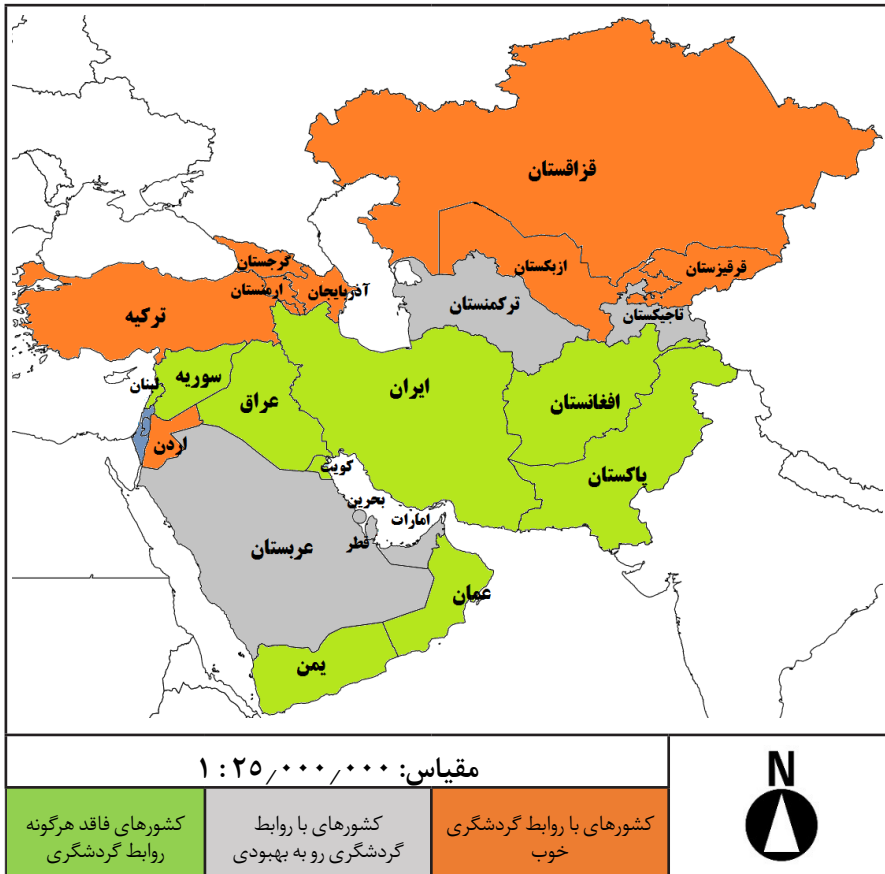
9. National Centre For Statistics & Information: <https://data.gov.om/>

امارات و بحرین پس از امضای توافقنامه ابراهیم در سال ۲۰۲۰، رسماً میزبان گردشگران صهیونیستی شدند. رسانه‌های رژیم، تعداد گردشگران صهیونیستی بازدیدکننده از امارات طی دو سال را تا ۲۵۰ هزار نفر، تخمین زدند (aero.timesaerospace.www). هآآرتص تعداد گردشگران از امارات و بحرین و نیز مراکش را طی دو سال اخیر تنها ۳۸۰۰ نفر گزارش کرده و دولت را به باد انتقاد گرفته که در برابر تعداد گردشگران صهیونیستی در امارات بسیار ناچیز است (Haaretz, 15/09/2022). سفیر رژیم صهیونیستی در بحرین نیز خواهان حضور گردشگران بحرینی در رژیم صهیونیستی شد^{۱۰}. روشن است که مردم بحرین و امارات، بر خلاف دولت‌هایشان تمایلی به رژیم صهیونیستی ندارند.

ایران، پاکستان، افغانستان، یمن، سوریه، لبنان و عراق، با توجه به نوع روابط و به رسمیت نشناختن رژیم صهیونیستی، تاکنون روابط گردشگری با رژیم نداشته‌اند. اما سوری‌ها با توجه به مسئله همسایگی و اشغال بلندی‌های جولان از سال ۱۹۶۷، تا پیش از سال ۲۰۱۰، در تلاش برای تعامل میان شهروندان دروزی دو سوی مرز، مراداتی شکل دادند که پس از بروز جنگ داخلی در سوریه، این مرادوات کاملاً قطع شد. گردشگری گام نخست در زمینه حضور صهیونیست‌ها در منطقه است. کشورهای منطقه با اهداف اقتصادی به دنبال جذب بیشتر گردشگران صهیونیستی به کشورهاشان هستند. همچنین گردشگران صهیونیستی در کشورهای غرب و مرکز آسیا، نسبت به گردشگران کشورهای منطقه در رژیم صهیونیستی بسیار بیشتر هستند. به هر روی کشورهای منطقه را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد:

- ۱- کشورهایی که روابط گردشگری رسمی با این رژیم دارند (ترکیه، گرجستان، اردن، آذربایجان، قزاقستان، ازبکستان، قرقیزستان و ارمنستان).
- ۲- کشورهایی که طی چند سال اخیر به دنبال روابط گردشگری بودند و یا برقراری روابط گردشگری رو به بهبودی است (امارات، بحرین، قطر، عربستان، تاجیکستان و ترکمنستان).
- ۳- کشورهایی که روابط خصمانه‌ای با رژیم دارند و روابط گردشگری نیز صفر است (ایران، سوریه، عراق، پاکستان، افغانستان، لبنان، یمن و کویت).

10. <https://www.i24news.tv/en/news/israel/diplomacy/1663184295-i-would-like-to-see-more-bahraini-tourists-in-israel-embassy>

نقشه ۱. روابط گردشگری میان رژیم صهیونیستی و کشورهای منطقه غرب و مرکز آسیا

مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی در کشورهای منطقه

الف) کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز

جمهوری آذربایجان

جمهوری آذربایجان موطن ۷۵۰۰ یهودی است. بیشتر یهودیان در دو شهر باکو و قبه ساکن‌اند و به سبب روابط فرهنگی، اقتصادی و سیاسی که با رژیم صهیونیستی دارند به عامل پیوند باکو- تل‌آویو تبدیل شده‌اند. هم‌اکنون شش کنیسه در آذربایجان هست که جدیدترین

آن‌ها، یکی از بزرگترین کنیسه‌های اروپاست (<https://jewishjournal.org/2022/09/22>) مهم‌ترین هدف این مرکز، ایجاد پیوند میان قوم یهود برای آموزش آداب و رسوم است. هر سال جامعه یهودیان آذربایجان با همکاری سفارت رژیم صهیونیستی در این کشور، جشنواره‌های کتاب در شهرهای باکو، گنجه و سومقائیت برگزار می‌کند. محتوای این کتب، مسائلی چون مظلومیت قوم یهود و جنایات اعراب نسبت به یهودیان است تا حس هم‌دردی را میان مردم آذربایجان و رژیم صهیونیستی برانگیزد. ابعاد مختلف همکاری‌های فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی با آذربایجان را می‌توان در ارسال کمک‌های پزشکی به مجروحان جنگی در جنگ با ارمنستان، کمک‌رسانی به آوارگان قره‌باغ در جنگ ۲۰۲۰ و ساخت مراکز فرهنگی اشاره کرد. برگزاری همایش‌ها و جشنواره‌ها با حضور مقامات فرهنگی دو کشور از دیگر موارد است (Shafie and others, 2018: 598-609). برای نمونه، در پنجمین دوره نمایشگاه بین‌المللی فولکلور در شهر شوشا و در ۱۲ می ۲۰۲۲، صهیونیست‌ها حضور فعال داشتند^{۱۱}. در سال ۲۰۲۰ و در جشنواره فیلم و تئاتر آذربایجان، کارگردانان و بازیگران زیادی از رژیم صهیونیستی حضور یافتند.

ارمنستان

جمعیت یهودیان ارمنستان بسیار کمتر از دیگر جمهوری‌های شوروی است. یهودستیزی ارمنی‌ها به‌ویژه پس از همکاری‌های نظامی صهیونیست‌ها با آذربایجان افزایش یافت. ارمنستان در میان همه جمهوری‌های شوروی و کشورهای اروپای شرقی، بالاترین نگرش ضدیهودی (۵۸٪) را دارد (Shafie and others, 2018: 605). در ۲۴ اوت ۲۰۱۲، رژیم صهیونیستی و ارمنستان، یک برنامه اجرایی در زمینه‌های آموزشی، علمی، فرهنگی، ورزشی و جوانان امضا کردند. در قرارداد دیگری در ۲۵ جولای ۲۰۱۷، در زمینه‌های فرهنگ، آموزش، علم، ورزش و جوانان بین دو کشور قرارداد امضا شد (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia, 2022). ارمنستان و رژیم صهیونیستی، پس از تبادل سفرا در سال ۲۰۲۲، تلاش‌هایی برای انجام همکاری‌های فرهنگی و اجتماعی آغاز کردند. این همکاری‌ها به‌ویژه در حوزه بهداشت و درمان است (arka.www.am، 2022/07/01). با توجه به تبلیغات گسترده و هم‌دردی‌های مشترک صهیونیست‌ها و ارمنی‌ها و اقلیت بودن آن‌ها، روابط فرهنگی و اجتماعی عمیقی بین دولت و مردم دو کشور وجود ندارد.

11. <https://president.az/en/articles/view/56001>

ازبکستان

بیش از سه هزار یهودی در ازبکستان زندگی می‌کنند. از مراکز مهم یهودی در ازبکستان، مرکز فرهنگی «ساخنونت» در تاشکند است که فعالیت مهم آن آموزش زبان عبری است. در ازبکستان هفت مرکز فرهنگی یهودی هست که دو مرکز در تاشکند و بقیه در بخارا، ناوی، فرغانه و سمرقند هستند. این مراکز با حفظ و توسعه سنت‌ها، آداب و رسوم، زبان، برنامه‌های فرهنگی، آموزشی و اجتماعی مختلفی را اجرا و اعیاد مذهبی را جشن می‌گیرند. همچنین فعالیت یهودیان در قالب مدرسه تخصصی با زبان عبری، کنیسه، مرکز فرهنگی یهودیان بخارا «شالوم» و مرکز خیریه «آ-مایان» است (www.interkomitet.uz). در سال ۲۰۱۶، مؤسسه فناوری هولون و دانشگاه تاشکند، قرارداد گسترش روابط علمی و تبادل استاد و دانشجو را امضا کردند. این برنامه با هدف تربیت نیروی انسانی ازبکستان در دانشگاه‌های رژیم صهیونیستی است (hit.ac.il, 2016). در سال ۲۰۲۲، دو کشور یک قرارداد در حوزه خدمات پزشکی امضا کردند که در قالب آن نیروهای کادر درمانی ازبکستان اجازه کار در اراضی اشغالی را می‌یافتند و همزمان رژیم صهیونیستی نیز در توسعه گردشگری ازبکستان فعالیت خود را افزایش می‌داد (al-monitor.com, 2022). در سند همکاری گردشگری در ۱۷ می ۲۰۲۲، افزایش گردشگران متقابل، افزایش پروازها و تقویت مشارکت بین نمایندگان تجارت گردشگری، برپایی نمایشگاه‌های هنرمندان مشهور و یک قرارداد بین دانشگاه بین‌المللی گردشگری جاده ابریشم در سمرقند و مؤسسه آموزشی گردشگری در رژیم صهیونیستی، امضا شد (www.uzdaily.uz). سفیر ازبکستان در رژیم صهیونیستی در مذاکره با بزرگترین شرکت هواپیمایی رژیم^{۱۲}، از سازماندهی پروازهای چارتر برای گردشگران صهیونیستی خبر داد (www.uzbek-travel.com). بیشترین همکاری‌های فرهنگی و اجتماعی در حوزه پروژه‌های تحقیقاتی مشترک در علم، فناوری و آموزش است. اشونوف سفیر ازبکستان در رژیم صهیونیستی در مصاحبه با جروزالم‌پست در سال ۲۰۱۶، می‌گوید:

«کارکنان پزشکی، کارآفرینان و کشاورزان ازبکستان از ماشاوا^{۱۳}، آموزش دیده‌اند. اسرائیل یک مرکز پزشکی در تاشکند ساخته و این مرکز توسط پزشکان صهیونیستی کار می‌کند. گاهی

12. EL AL Israel Airlines

13. Mashav (the Agency for International Development Cooperation)

ماشوا، آژانس همکاری و توسعه بین‌المللی در وزارت امور خارجه رژیم صهیونیستی و مسئول اجرای برنامه‌های توسعه و همکاری این رژیم در سراسر جهان، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه است.

بیماران این مرکز به بیمارستان‌های اورشلیم و تل‌آویو ارجاع داده می‌شوند. هفته‌ای چهار پرواز از تل‌آویو به تاشکند انجام می‌شود» (www.news.kehila.org).

افغانستان

رویدادها و مسایل فرهنگی و اجتماعی میان افغانستان و رژیم صهیونیستی بسیار ناچیز است. از جمله کتابخانه ملی رژیم صهیونیستی، اسناد ۱۰۰۰ ساله یهودی را از افغانستان خریداری کرد. این اسناد توسط روستاییان در غاری در شرق افغانستان و در نزدیکی مرز ایران و ازبکستان کشف شد؛ مجموعه‌ای ۲۹ صفحه‌ای که حاوی مکاتبات کهن قانونی و خانوادگی یهودیان است (Hasson, 2013). یورای لیبرمن، عکاس و فیلمبردار صهیونیستی، در خاطراتش که در هآرتص منتشر شده می‌نویسد، در سال ۲۰۰۴، کنسولگری افغانستان روایتی وی برای سفر به افغانستان را صادر کرده است (Lieberman, 2021). یکی از سیاست‌های رژیم، کمک‌های به اصطلاح بشردوستانه به کشورهای منطقه است. در ۱۱ ژانویه ۲۰۲۲، وزارت خارجه رژیم، ۵۰۰ هزار دلار برای کمک‌های غذایی، پزشکی و... به پناهجویان افغان در کشور تاجیکستان از طریق سازمان ملل متحد داد (www.apnews.com). با این کمک، رژیم اهداف دوجانبه‌ای را برای نزدیکی به هر دو کشور در پیش گرفته است.

پاکستان

نزدیک به ۱۰۰۰ نفر یهودی در پاکستان زندگی می‌کنند. پاکستان و رژیم صهیونیستی روابط فرهنگی و جذابیتی برای یکدیگر ندارند. اما تحرکات و فعالیت‌هایی گاه میان دو کشور شکل می‌گیرد و موجب می‌شود تا بیشترین گمانه‌ها درباره مسایل سیاسی بین طرفین باشد. برای نمونه در جریان سفر یک هیئت بین‌ادیانی از پاکستان به رژیم صهیونیستی در سال ۲۰۲۲، همه گمانه‌ها به سمت عادی‌سازی روابط سوق یافت. به‌ویژه آنکه این هیئت با رئیس‌جمهور رژیم صهیونیستی، اسحاق هرتزوغ نیز ملاقات داشت. این سفر به شدت بازخورد منفی در محافل پاکستانی یافت (Hafiz, 2022؛ Estrin and Hadid, 2022). دولت پس از شایعات فراوان در عادی‌سازی روابط، اقدامات سخت‌تری را در پیش گرفت. چنانکه در ۳۱ می ۲۰۱۲، شبکه تلویزیونی دولتی پاکستان یک خبرنگار را به دلیل سفر به رژیم صهیونیستی اخراج کرد (www.middleeasteye.net). نظرسنجی‌ها از جامعه پاکستان نیز نشان می‌دهد بیش از ۷۴٪ مردم دیدگاه‌های سختی نسبت به صهیونیست‌ها دارند (www.tv7israelnews.com).

تاجیکستان

بیشتر یهودیان تاجیکستان در دوشنبه زندگی می‌کنند. دو سازمان عمومی یهودی در اواخر دهه ۱۹۸۰ در تاجیکستان تأسیس شدند که «انجمن دوستداران فرهنگ یهودی خاوریم» و «جامعه مذهبی یهودیان تاجیکستان» است. هدف این دو انجمن، احیای فرهنگ، زبان، سنت‌ها و آداب و رسوم یهودی بود که پس از قتل یکی از مدیران آن‌ها در سال ۱۹۹۸، از کار افتاد و هیچ کنیسه‌ فعالی نیز هم‌اکنون در تاجیکستان نیست (www.worldjewish-congress.org). خبرگزاری تایمز آو، به تاریخ ۲۳ ژانویه ۲۰۲۱، به یک یهودی تاجیک پرداخت که سه بار از تاجیکستان به رژیم صهیونیستی مهاجرت کرد، اما سرانجام به دلیل احساس بی‌هویتی به تاجیکستان بازگشت. موضوع گویای آن است که جمعیت یهودیان کشورهای منطقه تا چه اندازه با الگوی فرهنگی و اجتماعی در رژیم صهیونیستی بیگانه هستند (Liphshiz, 2021).

ترکمنستان

برای ترکمن‌ها، همکاری در بخش‌های علمی، فرهنگی، آموزشی و بهداشتی اولویت دارد (www.business.com.tm). قراردادهای چندی نیز با رژیم صهیونیستی امضا کرده است. از جمله در ۲۶ آوریل ۲۰۲۱، وزرای بهداشت دو کشور یک قرارداد در زمینه بهداشت و درمان امضا کردند (www.newscentralasia.net). همچنین الی کوهن، وزیر خارجه اسرائیل نزدیک‌ترین سفارت این کشور به مرز ایران را در عشق‌آباد ترکمنستان افتتاح کرد (ir.voanews.com, 2023/04/20). رژیم صهیونیستی از ابتدا ارتباط پایدار و سازمانی ویژه با تشکیلات بهائیت داشت. بزرگترین تشکیلات بهائیان و مکان‌های مذهبی آنان در شهرهای عکا و اورشلیم است. از سال ۲۰۱۰، اهداف و منافع مشترک در عرصه سیاسی و مذهبی و زمینه‌های شکل‌گیری نزدیک این دو جریان (صهیونیست- بهائیت) سبب شد که بسیاری از اقدامات جاسوسی در کشورهای اسلامی، بر عهده بهائیان باشد (Shafie and oth-ers, 2018: 603). کمک‌های بشردوستانه رژیم صهیونیستی به ترکمنستان را می‌توان در این چارچوب ترسیم کرد. چنانکه با همه‌گیری بیماری کرونا، دولت صهیونیستی کمک‌های مالی و تجهیزات پزشکی به ارزش ۱۶۰ هزار دلار را به ترکمنستان ارسال کرد (Israel Hay-om, 12/01/2022).

قرقیزستان

در جریان شیوع ویروس کرونا، رژیم صهیونیستی کمک‌های بهداشتی و پزشکی به قرقیزستان داشت. از سال ۲۰۱۷ نیز پزشکان قرقیزی می‌توانند مدرک کارشناسی ارشد خود را از دانشگاه‌های صهیونیستی دریافت کنند. از این تاریخ، آژانس رژیم صهیونیستی برای توسعه همکاری‌های بین‌المللی، زیر نظر وزارت امور خارجه، همراه با دانشگاه عبری و کلینیک دانشگاه هداسا، یک برنامه آموزشی بین‌المللی را برای شهروندان قرقیزی فراهم ساخت (www.en.kabar.kg). در جریان تخریب و تعطیلی یک مدرسه یهودی در بیشکک در ۶ ژوئیه ۲۰۲۱، صهیونیست‌ها کمپینی در حمایت از آن به راه انداختند. آنان معتقدند، جوامع یهودی در کشورهای آسیای مرکزی با دشواری‌های فراوانی روبه‌رو هستند و نیاز به حمایت‌های جدی دارند (*The Times of Israel*, 2022/07/06). برنامه درسی در این مدرسه کاملاً یهودی و به دانش‌آموزان تاریخ و فرهنگ یهود را آموزش می‌دهد. در بیشکک تنها یک کنیسه کوچک و فعال و یک مهدکودک هست. جامعه یهودیان قرقیزستان یک ماهنامه خبری محدود به نام «مایان» یا چشمه چاه منتشر می‌کند. این جامعه از سه گروه اصلی بخاری، فارسی و اشکنازی تشکیل شده است و به گفته برخی رسانه‌های صهیونیستی مورد خشونت قرار می‌گیرند. چنانکه در سال ۲۰۱۰ و در ناآرامی‌های قرقیزستان، بنرهایی برافراشته شد که مشکلات قرقیزستان را به گردن یهودیان خارجی و داخلی می‌انداخت. در جریان این درگیری رژیم صهیونیستی تعداد ۱۲ یهودی را در ۲۱ ژوئن ۲۰۱۰، از قرقیزستان به سرزمین‌های اشغالی منتقل کرد (www.australianjewishnews.com).

قزاقستان

قزاقستان از جمله کشورهای آسیای مرکزی است که جمعیت‌های یهودی توانسته‌اند با جلب حمایت دولت به فعالیت‌های سیاسی- فرهنگی و اقتصادی بپردازند. جمعیت یهودی قزاقستان با ثبات و سازماندهی شده است. در سال ۲۰۲۰، بیش از ۲۰ سازمان یهودی، سکولار و مذهبی برای بهبود زندگی فرهنگی و مذهبی یهودیان در قزاقستان، فعالیت می‌کردند. انجمن میتز واح، مرکز خرید خدلولو باویتچ، کمیته توزیع مشترک و آژانس یهودی برای رژیم صهیونیستی از مهم‌ترین این سازمان‌ها هستند (Shafie and others, 2018: 602). رژیم صهیونیستی علاوه بر جذب نخبگان قزاقستانی در رشته‌های مختلف، در زمینه مذهبی و تبلیغ یهود از نوع صهیونیستی آن در قزاقستان فعال است. خاخام‌های یهودی به بهانه مراسم مختلف به قزاقستان رفته و

زمینه‌های نفوذ فرهنگی خود را فراهم می‌کنند. آنان در حوزه علمی- فرهنگی، از جمله فیلم، کتاب، دانشگاه و تبادل استاد و دانشجو با قزاق‌ها پروژه‌های وسیعی دارند. بیش از نیمی از ۳۵۰ استاد دانشگاه هولون در رژیم صهیونیستی، مهاجران اتحاد جماهیر شوروی هستند (www.hit.ac.il, 2020). در سال‌های ۲۰۱۵، ۲۰۱۷ و ۲۰۱۹، رژیم صهیونیستی و قزاقستان، تفاهم‌نامه تبادل استاد و دانشجو را امضا کردند. همچنین تا سال ۲۰۲۰، بیش از ۲۵۰۰ نفر از متخصصین قزاقستان، تحت آموزش مؤسسات علمی صهیونیستی قرار گرفته‌اند. مؤسسه وایزمن که یک مرکز علمی، پژوهشی و آموزشی است، عمدتاً تربیت و آموزش این متخصصین را عهده‌دار بود. ماشاو در قزاقستان از سال ۱۹۹۳ میلادی فعال است و غالب فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی با این نهاد است (www.gov.kz/memleket).

گرجستان

تعامل رژیم صهیونیستی با گرجستان به ویژه در بخش گردشگری است. اما یک مورد از همکاری، در زمینه رحم اجاره‌ای بین رژیم صهیونیستی و گرجستان است. آژانس‌های رحم اجاره‌ای رژیم صهیونیستی و کلینیک‌های باروری گرجستان در این زمینه هم‌اکنون فعال هستند (Fernandez, 2018). گردشگری البته برای گرجستان بسیار مهم است. چون ارزش پول صهیونیست‌ها بالاست و گردشگری در منطقه برای آن‌ها ارزان است. لذا هم به نفع آن‌هاست که به راحتی پول خرج کنند و هم به نفع کشورهای منطقه است. در سال ۲۰۱۰، رژیم صهیونیستی و گرجستان توافق‌نامه‌های دو جانبه‌ای را در زمینه گردشگری و ترافیک هوایی امضا کردند (www.jpost.com, 2010/10/22). گردشگران رژیم صهیونیستی از دهه ۱۹۹۰ بازدید از گرجستان را آغاز کردند و گرجستان به دلیل همجواری، روابط فرهنگی و ارزان بودن نسبی به مقصد محبوب صهیونیست‌ها تبدیل شده است. در سال ۲۰۱۷، بیش از ۱۱۵ هزار اسرائیلی از گرجستان بازدید کردند (www.israelhayom.co.il, 2019/01/14).

الف) کشورهای غرب آسیا

اردن

همکاری‌های فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی با اردن بسیار محدود است. ایجاد مرکز دو

جانبه «جامعه، محیط‌زیست و تحقیقات»^{۱۴} در پروژه‌های فرامرزی در زمینه اکوتوریسم، آموزش محیط‌زیست، تعاونی‌ها، کشاورزی، توانمندسازی زنان، مدیریت کاربری زمین، فناوری و... از آن جمله است (https://arava.org).^{۱۵} خشک شدن دریای مرده نیز تبدیل به یک مطالبه مهم اجتماعی برای هر دو کشور شده است. رژیم، از این راه می‌کوشد تا مشارکت بیشتر اردن را در همکاری‌های منطقه‌ای جلب کند. اردن، همواره نگران عبور رژیم صهیونیستی از خطوط قرمز است. از مهم‌ترین خطوط قرمز، مسجداً اقصی است که چندین بار موجب درگیری با فلسطینی‌ها شده است. این درگیری‌ها گاه به داخل اردن و جمعیت فلسطینی‌های اردن نیز کشیده شده است. چنانکه در دسامبر ۲۰۲۲، تندروهای صهیونیست به دولت فشار آوردند تا حاکمیت خود را بر اماکن مقدس اعمال کند. ملک عبدالله دوم، پادشاه اردن، با ابراز نگرانی، آن را موجب ناآرامی‌های گسترده فلسطینیان و انتفاضه‌ای جدید دانست (The Times of Israel, 28/12/2022).

امارات متحده عربی

امارات اولین کشور عربی در خلیج فارس است که در سال ۲۰۲۰، توافق صلح با رژیم صهیونیستی معروف به «پیمان صلح ابراهیم» را امضا کرد. در بیانیه کاخ سفید به تاریخ ۳۱ آگوست ۲۰۲۰، آمده است، دو کشور در حوزه‌های گردشگری، پرواز مستقیم، خدمات بهداشتی مقابله با کرونا، فرهنگ و محیط‌زیست همکاری خواهند نمود (The White House, 2020). وزیر گردشگری رژیم صهیونیستی در نمایشگاه اکسپوی ۲۰۲۰ دوی اعلام کرد: با وجود محدودیت‌ها، از زمان عادی سازی روابط معاملات تجاری با امارات افزایش چشمگیری داشته و در طول این مدت حدود ۲۵۰ هزار گردشگر رژیم صهیونیستی به امارات سفر کردند (www.ir, 1400/07/25.isna). الی وورتمن، بنیان‌گذار و مدیرعامل شرکت پیکو ونچوز پارتنرز، با پروازی مستقیم از تل‌آویو به امارات رفت. او در مصاحبه‌ای گفت: «من بیشتر علاقه‌مند به همکاری در زمینه آموزش و ایجاد مبادله بین جوانان اسرائیلی و اماراتی برای مشارکت در دنیای امکانات، نوآوری و ایجاد آینده بهتر برای همه در منطقه هستم.»؛ همچنین قصد دارد در سال آینده ۲۰ نماینده جوان (دانش‌آموزان بین سال‌های چهارم تا نهم) که در مجموعه خودش آموزش دیده‌اند را برای مشاهده کارآفرینان و نوجوانان اماراتی، به این کشور بیاورد (www).

14. The Jordan-Israel Center for Community, Environment & Research (JICCER)

15. https://arava.org/arava-research-centers/jordan-israel-center-for-community-environment-research/

تمدن‌های دویی و مرکز تازه تأسیس میراث فرهنگی یهودیت در خاورمیانه و آفریقای شمالی، واقع در اورشلیم، به امضا رسید که بر اساس آن دو مرکز فوق‌بدنبال «جلب توجه به روابط مثبت تاریخی میان یهودیان و عرب‌ها به منظور درک بهتر فرهنگ دیگری، و تقویت و تأکید بر سهم هر دو مردم در پیشرفت تاریخ بشریت» و همکاری در پروژه‌هایی برای خلق تفاهم بیشتر میان دو ملت هستند (www.fa.timesofisrael.com, 2020/12/07).

بحرین

بحرین در سپتامبر ۲۰۲۰، در ایالات متحده، توافق صلح با رژیم صهیونیستی را امضا و روابط دیپلماتیک رسمی با آن را آغاز کرد. در بیانیه کاخ سفید درباره توافقی دو طرفه، طیف گسترده‌ای از مسائل اجتماعی و فرهنگی دیده می‌شود. از جمله مراقبت‌های بهداشتی، خدمات بندری، ورزش و فرهنگ (The White House, 2020 B). در همین راستا پادشاه بحرین طرح جدیدی را برای جذب گردشگران رژیم صهیونیستی تصویب کرد. زاید بن راشد الزیانی، وزیر صنعت، تجارت و گردشگری بحرین نیز اظهار کرد: این ابتکار عمل گردشگری فرصتی را ایجاد خواهد کرد که هیچ یک از گردشگران آن را فراموش نخواهند کرد و افق‌های جدیدی را برای گردشگران صهیونیستی که به دنبال مقصد جدید و مهیج هستند، باز خواهد کرد. همچنین جهاد امین، رئیس هیئت مدیره بهترین شرکت مدیریت گردشگری در بحرین در این باره تصریح کرد که مسیرهای مستقیم جدید به آمریکا در سال ۲۰۲۱ و تل‌آویو در ژانویه با هواپیمای Gulf Air بحرین به تلاش‌های انجام شده کمک می‌کند (ir, 1399/10/02.baharnews.www).

قطر

ورزش و دیپلماسی ورزشی از مهمترین زمینه‌های همکاری و گشایش سیاسی میان دو کشور است. ورزشکاران یهودی بسیاری از رژیم صهیونیستی در قطر حضور یافته و در مناسبت‌های ورزشی شرکت کرده‌اند. از مهمترین این رویدادها، جام جهانی فوتبال در سال ۲۰۲۲ بود. علاوه بر این، حضور شناگران رژیم صهیونیستی در مسابقات قهرمانی جهان (The Times of Israel, 07/12/2014)، حضور دو تیم والیبال ساحلی (The Times of Israel, 2016/04/04)، حضور تیم هندبال جوانان در مسابقات قهرمانی مدارس جهان (۲۰۱۸) و حضور در مسابقات قهرمانی دو و میدانی جهان (The Times of Israel, 28/09/2019) بود. رژیم صهیونیستی طی برگزاری

جام جهانی فوتبال، یک دفتر نمایندگی در دوحه افتتاح کرد و پروازهای مستقیم از تل آویو به دوحه برقرار شد. مقامات صهیونیست امیدوار بودند، این اتفاق گامی در جهت افتتاح دفتر کنسولی در قطر باشد (www.en.globes.co.il). حدود ده هزار گردشگر صهیونیستی در قطر حضور یافتند و پس از پایان جام جهانی دفتر نمایندگی این رژیم در دوحه بسته شد (Israel Hayom, 20/12/2022). حضور گردشگران صهیونیستی در قطر، بازتاب گسترده‌ای در رسانه‌های جهانی و منطقه‌ای داشت. اما نکته مهمتر آن بود که فلسطین برنده بزرگ این جام بود. پرچم فلسطین بارها در ورزشگاه‌ها به اهتزاز درآمد و بازیکنان تیم‌هایی مانند مراکش، در میدین این پرچم را برافراشتند (Mackey, 2022).

یمن

در گزارش‌های متعددی از مهاجرت مخفیانه یهودیان طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲، از یمن به رژیم صهیونیستی اشاره شده است. در ژانویه ۲۰۱۳، ۶۰ یهودی یمنی در یک عملیات مخفیانه به رژیم صهیونیستی مهاجرت کردند (www.israelnationalnews.com). بی‌بی‌سی در ۲۱ مارس ۲۰۱۶، به نقل از آژانس یهود، نوشت: آخرین گروه از یهودیان یمنی مخفیانه و توسط رژیم صهیونیستی به اراضی اشغالی منتقل شده‌اند. آژانس یهود تعداد این مهاجران را ۱۹ نفر و دلیل این اقدام را «تهدیدات فزاینده علیه یهودیان یمنی از سال ۲۰۰۸» اعلام کرد (www.bbc.com). به نظر می‌رسد، رژیم صهیونیستی در زمینه نفوذ فرهنگی و اجتماعی در یمن، فاقد هرگونه برنامه، اقدام و یا راهبرد ویژه است. یمن برای صهیونیست‌ها بیش از آنکه فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی باشد، امنیتی، نظامی و اطلاعاتی است.

عربستان

عربستان تاکنون به صورت رسمی درباره سفر گردشگران رژیم صهیونیستی به این کشور اظهار نظری نکرده است. اما مقامات صهیونیستی از سال ۲۰۲۰، بارها اعلام کرده‌اند که شهروندان رژیم صهیونیستی می‌توانند برای سفرهای مذهبی و تجاری به کشور عربستان سفر کنند. در اواخر سال ۲۰۱۹، وزارت خارجه رژیم صهیونیستی در توئیتر رسمی خود نوشت که در سال ۲۰۲۰، یک هیئت یهودی برای اولین بار از عربستان دیدار خواهد کرد (Bard, 2021: 1). خبرگزاری رویترز، در ۲۶ ژانویه ۲۰۲۰، به نقل از آریه دری، وزیر کشور رژیم صهیونیستی اعلام کرد که برای برقراری روابط با دولت عربستان، شهروندان صهیونیستی این اجازه را خواهند داشت که پس از صدور

مجوز از سوی سعودی‌ها برای انجام سفرهای مذهبی و اقتصادی به عربستان سفر کنند (Reu- ters, 26/01/2020). وزیر همکاری منطقه‌ای رژیم صهیونیستی نیز در ۷ ژوئیه ۲۰۲۲، اعلام کرد، در چارچوب گسترش همکاری‌های اقتصادی، از عربستان خواسته تا پروازهای مستقیم از تل‌آویورا برای زائران مسلمان و برای ادای مناسک حج بپذیرد (Aljazeera, 07/07/2022).

ترکیه

ترکیه اولین کشور جهان اسلام بود که رژیم صهیونیستی را در ۱۹۴۹ میلادی به رسمیت شناخت و در سال ۱۹۹۶ تفاهم‌نامه‌های امنیتی میان دو کشور امضا شد (Bozorgmehri, 2018: 14). هرچند روابط سیاسی این دو به خصوص با به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه در ترکیه تحت تأثیر مواضع حمایت از فلسطینیان بود، اما این رویکرد مانعی بر تداوم همکاری‌های دو کشور نداشت. وزارت فرهنگ و گردشگری ترکیه اعلام کرد که از ژانویه تا مه ۲۰۱۹ حدود ۱۶۵ هزار گردشگر اسرائیلی به ترکیه سفر کرده‌اند، که ۱۷/۹۷ درصد به نسبت مدت مشابه در سال ۲۰۱۸ افزایش داشته است. (com, 1398/04/15.tasnimnews.www).

سایر کشورهای منطقه با تأکید بر نفوذ رسانه‌ای

کشورهای جمهوری اسلامی ایران، سوریه، عراق، عمان، فلسطین، لبنان و کویت، ۷ کشوری هستند که حداقل ارتباطات و نفوذ و تعامل فرهنگی و اجتماعی را با رژیم صهیونیستی دارند. این رژیم با توجه به سطح کم روابط و عدم استقبال مردم این کشورها در نفوذ فرهنگی و اجتماعی، نتوانسته اقبالی داشته باشد. چنانکه میلیون‌ها پناهنده در سوریه آواره شدند و میلیون‌ها نفر دیگر از کشور گریختند. آوارگان فشارهای جدی سیاسی، مذهبی و قومی به کشورهای همسایه مانند اردن و لبنان وارد کردند (Milton and others, 2018: vii). اما از هرگونه روابط و تأثیرپذیری از رژیم صهیونیستی به دور بودند. در ایران و عراق نیز با آنکه از دیرباز محل اسکان جمعیت یهودی بود، اما روابط فرهنگی و ارتباط اجتماعی آن‌ها با رژیم صهیونیستی بسیار اندک است. اندک ارتباط‌گردهای عراقی نیز طی دهه گذشته شکل گرفته و از نمونه‌های اقدامات فرهنگی می‌توان به نشریه «اسرائیل - کرد» در اقلیم کردستان اشاره کرد (Akhavankazemi and others, 2015). در دیگر کشورها نیز به همین صورت است.

نکته مهم در نفوذ رژیم صهیونیستی در کشورهای منطقه، استفاده از دو ابزار مهم تبلیغاتی،

یعنی رسانه و سینماست. این دو ابزار با هدف مظلوم‌نمایی و دشمن‌سازی به سود صهیونیست‌ها عمل می‌کند. بسیاری از رسانه‌های قدرتمند و تأثیرگذار جهانی تحت نفوذ و سلطه صهیونیسم هستند. تلاش این رسانه‌ها در شکل‌بخشی به افکار عمومی در زمینه‌هایی چون ایران‌هراسی، اسلام‌هراسی، تقبیح نیروهای مقاومت در منطقه، رشد افراط‌گرایی و... قابل مشاهده است. در زمینه سینما رژیم صهیونیستی با تأثیرگذاری فراوان بر سینمای هالیود، نقش مهمی در جریان بخشی افکار و احساسات عمومی جهانی به نفع خود و به ضرر کشورهای منطقه داشت.

رژیم اشتراکات بسیار اندکی با مردم منطقه دارد. دین، ادبیات، تورات، یهود، زبان عبری و... باعث شده که هیچ‌گونه سنخیت فرهنگی مردم منطقه با این رژیم نباشد. به جز چند نمایشگاه فرهنگی، کتاب، کنسرت و... که در کشورهای منطقه برگزار می‌شود، ارتباطات فرهنگی بسیار اندکی شکل گرفته است. افتراقات فرهنگی عامل دوری ملت‌های منطقه از این رژیم و مخالفت با آن است. یکی از اهداف قرارداد ابراهیم، صلح گرم بود. به این معنا که بتواند علاوه بر دولت‌ها (مانند صلح سرد با مصر و اردن) با مردم هم ارتباط بگیرند. اما چون مردم منطقه موضع مخالفی دارند، بنابراین ضعیف‌ترین عرصه ارتباطی رژیم صهیونیستی در عرصه فرهنگی است.

زبان عبری جز در برخی موارد محدود در کشورها و دانشگاه‌های منطقه آموزش داده نمی‌شود؛ مگر با اهداف خاص. آموزش زبان عبری برای دانش‌آموزان در آذربایجان هست؛ در امارات هنوز تدریس نمی‌شود؛ اما بورسیه‌هایی به دانشجویان امارات داده می‌شود. فرهنگ عرصه بعد از سیاست است. صهیونیست‌ها به این نتیجه رسیده‌اند که اول عادی‌سازی انجام شود و بعد وارد عرصه فرهنگی شوند. بنابراین از لحاظ فرهنگی رژیم صهیونیستی حرفی برای گفتن در منطقه ندارد. یک دلیل مهم، ماهیت نژادپرستانه دینی آن‌هاست؛ یهودیان معتقدند فرزندان خدا هستند؛ این نگاه نژادپرستانه نمی‌تواند تبدیل به گفتمان فرهنگی شود. صهیونیست‌ها با آنکه همواره در اقلیت بوده‌اند، اما نگاه غالب آن‌ها برتری جویی فرهنگی و نژادی است. یهودیان در کشورهای مختلف نسبت به جوامع دیگر جلوتر هستند. آن‌ها پول دارند، اما سلطه فرهنگی ندارند؛ چون فرهنگ آن‌ها مبتنی بر زور است. گفتمان فرهنگی رژیم صهیونیستی نه برای ما و نه برای دیگر مسلمانان پذیرفتنی نیست. از آنجا که در فرهنگ ارتباط با مردم ملاک است، افتراقات فرهنگی عامل دوری ملت‌های منطقه از این رژیم و مخالفت با آن است. مردم منطقه به شدت علیه رژیم صهیونیستی موضع دارند. نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد که موضع سخت مردم نسبت به گذشته تفاوتی نکرده است.

۶. نتیجه گیری

نفوذ رژیم صهیونیستی در منطقه، با توجه به انواع مرادوات، اقدامات عملی، تبلیغات رسانه‌ای و...، به‌ویژه با عوامل فرهنگی و اجتماعی غیر قابل انکار است. آنچه اهمیت دارد، عدم مشروعیت رژیم صهیونیستی در میان توده مردم و به‌ویژه مسلمانان منطقه است. برای نشان دادن نفوذ و مناسبات فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی در منطقه، می‌توان کشورهای منطقه را در پنج طیف دسته‌بندی کرد. تعریف پنج طیف براساس تعامل عالی و یا تقابل سخت نسبت به دیگر کشورهای منطقه است که در این مقاله و توسط نویسندگان انجام شد. از نظر فرهنگی و اجتماعی، چهار کشور آذربایجان، ازبکستان، ترکیه و گرجستان بیشترین تعاملات فرهنگی و اجتماعی را با رژیم صهیونیستی در منطقه دارند (جدول ۹).

جدول ۵. طیف کشورهای غرب و مرکز آسیا از نظر روابط فرهنگی و اجتماعی با رژیم صهیونیستی

(۱) تقابل قوی	(۲) تقابل	(۳) میانه	(۴) تعامل	(۵) تعامل قوی
ج.ا.ایران، یمن، افغانستان، کویت، لبنان و فلسطین	ارمنستان، پاکستان، سوریه، عراق و عمان	بحرین، تاجیکستان، قرقیزستان، عربستان و قطر	اردن، امارات، ترکمنستان و قزاقستان	آذربایجان، ازبکستان، ترکیه و گرجستان

راهبردهای فرهنگی و اجتماعی رژیم صهیونیستی در برابر کشورهای منطقه را می‌توان در چهار عامل مهم خلاصه کرد: (۱) کاستن از فشار افکار عمومی منطقه؛ (۲) نفوذ در نهادهای فرهنگی کشورهای منطقه؛ (۳) برتری رسانه و (۴) نفوذ فرهنگی با ابزارهایی همچون سینما. یکی از راهبردهای اساسی رژیم صهیونیستی مشروعیت‌زایی به‌ویژه در میان مردم منطقه است. استفاده از ابزارهای فرهنگی و اجتماعی و سیاست‌های توسعه‌ای در این راستا قابل تعریف است. راهکارهای مقابله با این راهبردهای رژیم صهیونیستی می‌تواند: (۱) استفاده گسترده از ابزارهای قدرت نرم، رسانه و فضای مجازی؛ (۲) افزایش مناسبات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی با کشورهای منطقه؛ (۳) کاستن از تنش در روابط با کشورهای عربی به ویژه عربستان به منظور کم کردن مسئله ایران‌هراسی در منطقه و... باشد.

افزایش مناسبات فرهنگی و اجتماعی با کشورهای منطقه، با استفاده گسترده از ابزارهای

قدرت نرم، رسانه، سینما و فضای مجازی است. این نشان می‌دهد که رژیم به دنبال گسترش نفوذ در میان توده‌های مردم است؛ هرچند این مسئله به درازا بیانجامد. در واقع ضعف اساسی روابط دولت‌های منطقه با رژیم صهیونیستی، مردمی نبودن آن است. تصویرسازی مطلوب از رژیم صهیونیستی و ارائه آن به دیگران از جمله ابزارهایی است که این رژیم از آن استفاده می‌کند. رژیم صهیونیستی با وجود تلاش همه‌جانبه خود برای استفاده از ابزارها و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی برای گسترش نفوذ در منطقه و با وجود برخی موفقیت‌ها در کشورهایی مانند آذربایجان و ازبکستان نسبت به دیگر کشورهای منطقه، نتوانسته در این زمینه دستاوردی داشته باشد. این موضوع ناشی از عدم اقبال عمومی مسلمانان کشورهای منطقه در مواجهه به فرهنگ صهیونیسم و یهودی است. از آنجا که در فرهنگ ارتباط با مردم ملاک است، افتراقات فرهنگی عامل دوری ملت‌های منطقه از این رژیم و مخالفت با آن است. بسیاری از نظرسنجی‌ها نیز نشان می‌دهد که موضع سخت مردم نسبت به گذشته تفاوتی نکرده و رژیم با وجود برخی موفقیت‌ها در ابعاد اقتصادی و سیاسی و در عادی‌سازی با برخی کشورهای منطقه، نتوانسته در ابعاد فرهنگی و اجتماعی چندان حرفی برای گفتن داشته باشد.

References

- AKHAVAN KAZEMI, Masoud Farzad ROSTAMI and Hamed SHAHMALEKI (2018), Analysis of the relationship between Israel and Iraqi Kurdistan and its security implications for the Islamic Republic of Iran, Institute for humanities and cultural studies, Justārḥā-yi Siyāsī-i Muāṣir, Volume 8, Issue 26, Pages 1-26. **[In Persian]**
- Aljazeera (2022). Israel asks Saudis to let Mecca pilgrims fly in from Tel Aviv, 07/07/2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/7/israel-asks-saudis-to-let-mecca-pilgrims-fly-in-from-tel-aviv>
- Bard, Mitchell (2021). Saudi-Israel Relations, Jewish Virtual Library; A project of Aice, December 19, at: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/saudi-israel-relations>.
- Bozorgmehri, Majid (2019). Turkish-Israeli relations in the last two decades (2000-2019) Convergence or divergence, Issue 4 Vol, NO 13. **[In Persian]**
- Campo, Sara. & Alvarez, Maria D. (2014). Can tourism promotions influence a country's negative image? An experimental study on Israel's image, Current Issues in Tourism, 17:3, 201-219, DOI: 10.1080/13683500.2013.766156
- Chas W. And Freeman, Jr. (2022). About Spheres of Influence, Visiting Scholar, Watson Institute for International and Public Affairs, Brown University, March 2022, <https://chasfreeman.net/about-spheres-of-influence/>
- Costa Buranelli, Filippo (2018). Spheres of Influence as Negotiated Hegemony – The Case of Central Asia, Geopolitics, Volume 23, 2018 - Issue 2, pp 378-403, <https://doi.org/10.1080/14650045.2017.1413355>.
- Estrin, Daniel and Diaa Hadid (2022). A rare visit by Pakistanis to Israel has caused furor in Islamabad, June 2, 2022, <https://www.npr.org/2022/06/01/1101735669/a-rare-visit-by-pakistanis-to-israel-has-caused-furor-in-islamabad>
- Etzioni, Amitai (2015). Spheres of Influence: A Reconceptualization, Fletcher

Forum of World Affairs, 39, pp. 119-122.

Fernandez, Belen (2018). Is Georgia in love with Israel? 11 September 2018, <https://www.middleeasteye.net/opinion/georgia-love-israel>

Hafiz, Saad (2022). For Pakistan, Ties with Israel Are the Way Forward, JUNE 10, 2022, <https://www.thedefensepost.com/2022/06/10/pakistan-israel-ties/>.

Hasson, Nir (2013). Israel's National Library Buys 1,000-year-old Jewish Documents from Afghanistan, <https://www.haaretz.com/2013-01-04/ty-article/.premium/afghan-docs-lift-veil-on-ancient-jewish-past/0000017fe2be-d9aa-aff-fbfe46060000>.

Hitchcock, William, Melvyn P. Leffler and Jeffrey W. Legro (2016). Shaper Nations: Strategies for a changing World, the United States of America: Harvard University Press.

<http://vesti.az/news.php?id=58694>

<http://en.kabar.kg/news/kyrgyz-doctors-can-receive-masters-degree-in-israel-university/>

<https://abc.az/mobile/view.php?id=108677&lng=en>

<https://agenda.ge/en/news/2017/46> (10 Jan 2017)

<https://apnews.com/article/afghanistan-middle-east-israel-united-nations-taliban-6d744d74ed4c3abf09c1fde183fde13e>, January 11, 2022

<https://arava.org/arava-research-centers/jordan-israel-center-for-community-environment-research/>

https://arka.am/en/news/society/armenia_and_israel_set_to_intensify_cooperation_in_healthcare/ (01, 07, 2022)

<https://business.com.tm/post/8605/turkmenistan-interested-in-strengthening-cooperation-with-israel-president-berdimuhamedov>, (11/05/2022)

<https://data.gov.om/>

<https://en.globes.co.il/en/article-israeli-passport-saudi-arabia-welcomes-you-1001413475>

<https://en.globes.co.il/en/article-world-cup-warms-up-israel-qatar-relations-1001430448> (20/11/2022)

<https://interkomitet.uz/about-the-committee/national-cultural-centers/jewish-national-cultural-center-of-uzbekistan/?lang=en>,

<https://jewishjournal.org/2022/09/22/in-a-rarity-azerbaijan-a-muslim-majority-republic-hosts-jewish-festival-with-global-reach/>

<https://news.kehila.org/enjoying-good-relations-with-a-muslim-state-uzbekistan-and-israel/>

<https://president.az/en/articles/view/56001>

<https://stat.uz/en>

<https://tribune.com.pk/story/1366268/man-interfaith-parents-wins-right-religion-choice/>

<https://uzbek-travel.com/about-uzbekistan/news/uzbekistan-to-organize-charter-flights-from-israel-to-historical-cities-of-the-country/>

<https://www.al-monitor.com/originals/2022/09/warming-diplomatic-ties-israel-turkey-expect-bilateral-trade-boom>

<https://www.australianjewishnews.com/israel-brings-jews-from-kyrgyzstan/>

<https://www.azernews.az/region/194001.html>

<http://www.azernews.az/business/107072.html>

<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-53971256> (21 march 2016)

<https://www.cbs.gov.il>

- <https://www.economy.gov.az/en/article/i-srailde-azerbaycanin-ticaret-ve-turizm-numayendelikleri-achilib/31809>
- <https://www.fifa.com/fifaplus/en/articles/israelis-and-palestinians-to-fly-together-to-the-fifa-world-cup-qatar-2022>
- <https://www.france24.com/en/live-news/20210909-afghanistan-s-last-jew-leaves-after-taliban-takeover09/09/2021>)
- <https://www.geostat.ge/>
- https://www.gov.il/en/departments/ministry_of_foreign_affairs/govil-landing-page
- <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-tel-aviv/activities/2035?lang=en>
- <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/united-arab-emirates/entry-requirements>
- <https://www.haaretz.com/israel-news/2022-09-15/ty-article/.highlight/abraham-accords-two-years-on-israelis-flock-to-dubai-but-where-are-the-emirati-tourists/00000183-41b4-d4fb-a1d7-4bfd43c80000>
- <https://www.henleyglobal.com>
- [https://www.hit.ac.il/en/news/news-and-stories/Uzbekistan-Israel_cooperation_\(2020\)](https://www.hit.ac.il/en/news/news-and-stories/Uzbekistan-Israel_cooperation_(2020))
- <https://www.hoteliermiddleeast.com/news/250000-israel-tourists-visit-uae-since-abraham-accords>
- [https://www.israelnationalnews.com/news/322017_\(12_July_2014\)](https://www.israelnationalnews.com/news/322017_(12_July_2014))
- <https://www.i24news.tv/en/news/israel/diplomacy/1663184295-i-would-like-to-see-more-bahraini-tourists-in-israel-envoy>
- [https://www.jewishvirtuallibrary.org/saudi-arabia-military-threat-to-israel_\(2019\).](https://www.jewishvirtuallibrary.org/saudi-arabia-military-threat-to-israel_(2019).)

- <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jews-of-yemen>
- <https://www.jewishvirtuallibrary.org/total-immigration-to-israel-by-year>
- [https://www.jewishdatabank.org/content/upload/bjdb/2019_World_Jewish_Population_\(AJYB,_DellaPergola\)_DataBank_Final2.pdf](https://www.jewishdatabank.org/content/upload/bjdb/2019_World_Jewish_Population_(AJYB,_DellaPergola)_DataBank_Final2.pdf)
- https://www.jsta.org.jo/EN/List/Tourist_Statistics
- [https://www.jpost.com/business-and-innovation/article-705377\(28/04/2022\)](https://www.jpost.com/business-and-innovation/article-705377(28/04/2022))
- <https://www.ktb.gov.tr/EN-249299/yearly-bulletins.html>
- [https://www.radiofarda.com/a/israel-warns-assad-will-bomb-palaces-if-iran-operations-continue--report/31898036.html\(14/05/2022\)](https://www.radiofarda.com/a/israel-warns-assad-will-bomb-palaces-if-iran-operations-continue--report/31898036.html(14/05/2022))
- <https://www.israelhayom.com/2022/12/20/israel-to-close-diplomatic-office-in-qatar-with-end-of-world-cup/>
- <https://www.israelhayom.com/2022/01/12/new-ambassador-to-fly-to-turkmenistan-then-come-back-at-heavy-cost/>
- [https://www.mfa.gov.tm/en/news/3128\(28/04/2022\)](https://www.mfa.gov.tm/en/news/3128(28/04/2022))
- [https://www.mfa.gov.tm/en/news/2578,\(27/04/2021\)](https://www.mfa.gov.tm/en/news/2578,(27/04/2021))
- <https://www.middleeasteye.net/news/pakistan-journalist-fired-over-visit-israel>
- <https://www.migrationpolicy.org/>
- <https://www.mineconomy.am/en/page/89>
- [https://www.newarab.com/news/kuwaiti-groups-reject-israel-normalisation-letter-emir,\(16July2022\)](https://www.newarab.com/news/kuwaiti-groups-reject-israel-normalisation-letter-emir,(16July2022))
- <https://www.newscentralasia.net/2021/04/28/turkmenistan-and-the-state-of-israel-develop-cooperation-in-the-field-of-healthcare/>
- <https://zwww.passportindex.org/>

- <http://www.stat.kg/ru/publications/sbornik-turizm-v-kyrgyzstane/>
- https://www.timaticweb.com/cgi-bin/tim_website_client.cgi?SpecData=1
- <https://www.timesaerospace.aero/news/route-planning-and-tourism/israel-ministry-of-tourism-say-uae-travellers-can-now-visit-israel>
- [https://www.timesofisrael.com/israeli-flag-omitted-from-qatar-swimming-championship/\(07/12/2014\)](https://www.timesofisrael.com/israeli-flag-omitted-from-qatar-swimming-championship/(07/12/2014))
- [https://www.timesofisrael.com/israeli-beach-volleyball-duo-win-in-qatar/\(04/04/2016\)](https://www.timesofisrael.com/israeli-beach-volleyball-duo-win-in-qatar/(04/04/2016))
- [https://www.timesofisrael.com/top-israeli-runner-chemtai-salpeter-collapses-in-world-championship-marathon/\(28/09/2019\)](https://www.timesofisrael.com/top-israeli-runner-chemtai-salpeter-collapses-in-world-championship-marathon/(28/09/2019))
- [https://www.timesofisrael.com/inside-the-international-campaign-to-save-kyrgyzstans-only-jewish-school/\(06/07/2022\)](https://www.timesofisrael.com/inside-the-international-campaign-to-save-kyrgyzstans-only-jewish-school/(06/07/2022))
- [https://www.timesofisrael.com/jordans-abdullah-warns-israel-not-to-cross-red-lines-on-jerusalem-holy-sites/\(28/12/2022\)](https://www.timesofisrael.com/jordans-abdullah-warns-israel-not-to-cross-red-lines-on-jerusalem-holy-sites/(28/12/2022))
- <https://www.uzdaily.uz/en/post/73065>
- <https://www.voanews.com/a/middle-east-jewish-communities-6-gulf-states-announce-joint-association/6202058.html>
- <https://www.baharnews.ir/news/247493/>
- <https://www.independentpersian.com/node/93891>
- <https://www.isna.ir/news/1400072517366/>
- <https://fa.timesofisrael.com/>
- <https://ir.voanews.com/a/israel--turkmenistan/7059286.html>
- <https://www.jpost.com/Travel/Travel-News/Israel-loving-Georgian-economy-minister-promises-as-tourist>

- Mahkouii, Hojat, Sara Falahi, Yosef zeinolabedin and Mahdi mohammadiyan (2020). The Impact of ISIS's Emergence on the Economic Situation of the Levant Countries (Case Study: Israel), Quarterly Journal of Fundamental and Applied Studies of the Islamic World, Volume 2, Issue 5, December 2020, Pages 131-160. **[In Persian]**
- Milton, Patrick, M. Axworthy and B. Simms (2018). Towards A Westphalia for the Middel East, Oxford: Oxford University Press.
- Moghavemi, Amir Reza and Mehdi Javadani Moghadam (2022). Assessing the geopolitical role of the population in the national security of the Zionist regime, Quarterly Journal of Fundamental and Applied Studies of the Islamic World, Vol 4, No 11. **[In Persian]**
- Rezaie, Abozar (2021). Review of Israel's national security strategy in the Middle East (2018-2010), PhD thesis, Kharazmi University, Faculty of Law and Political Sciences. **[In Persian]**
- Reuters Staff (2020). Israel approves travel to Saudi under limited circumstances, 26/01/2020, <https://www.reuters.com/article/us-israel-saudi-travel-idUSKBN1ZP0F3>
- Saadattaghipoor, Ali (2013). Israel's influence in the South Caucasus region and its consequences on the national security of the Islamic Republic of Iran, PhD thesis, Tehran University, Faculty of Law and Political Sciences. **[In Persian]**
- Shafiei, abbas, zohreh postinchi, Arsalan ghorbani sheikhneshin and hasan khodaverdi (2020). Study of political-security relations between the Republic of Azerbaijan and Israel and its impact on the national security of the Islamic Republic of Iran (from 2011 to 2020), Iranian Political Sociology Journal, Volume 3, Issue 3 - Serial Number 11. **[In Persian]**
- Shahmaleki, Hamed (2016). The relationship between Israel and Iraqi Kurdistan and its security implications for the Islamic Republic of Iran, Master's thesis, Kermanshah: Razi University. **[In Persian]**

- The Withe house (2020 A). Joint Statement by the United States, Israel, and the United Arab Emirates, August 31, available at: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/jointstatement-united-states-israel-united-arab-emirates/>.
- The Withe house (2020 B). Joint Statement by the United States, the Kingdom of Bahrain, and the State of Israel, October 19, available at: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/jointstatement-united-states-kingdom-bahrain-state-israel/>
- Tucker, Spencer C and Roberts Priscilla (2008). The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict: A Political, Social, and Military History, Santa Barbara, California, USA: ABC-CLIO, Inc. <https://www.abc-clio.com/products/a1615c/>
- Živec, Katarina (2018). Spheres of Influence - Spheres of Conflict? <https://www.cep.si/wp-content/uploads/2018/08/Spheres-of-influence-spheres-of-conflict.pdf>.
- Zamani farahani, Mohammad Husein (2018). Analysis of Israel's geopolitical weight in the West Asian region, Master's thesis, Tehran: Tarbiat University.
[In Persian]